

rektiğini belirtmektedir. Allah'ın ezelde tekvin sıfatı bulunduğu halde mükevvenatın niçin ezelde yaratılmadığı sorusu üzerinde duran Mâtürîdî nesnelere varlık kazanabilmesi için Allah'ın ezelde tekvinle nitelendiğini, bunun nesnelere ilâhî kudret, irade ve ilmin taalluk ettiğini kabul etmeye benzediğini söyler. Böylece her şey planlanan zamanda vücut bulur; fiilen var olan her şey vakti gelince yaratılır (*Kitâb-ü't-Tevhîd*, s. 74).

Eş'ariler'e göre tekvin eserin var oluşuna müessir bir sıfatısa kudretin kendisidir, kudretin güç yetirilen şeye (makdûr) etkisinden ibaretse bu durumda izâfidir. Eğer tekvinin esere tesiri cevaz yoluyla meydana geliyorsa kudretin ayıdır, tesir vücûb yoluyla oluyorsa Allah'ın iradesinin sınırlandırılması söz konusudur, bu ise câiz değildir. Tekvinin esere etkisi bu ihtimallerin dışında ise açıklanması gerekir (Fahreddin er-Râzî, s. 186-187; Cürcânî, III, 93-94). Mâtürîdîler'e göre kudret eserin var oluşuna müessir bir sıfat değildir, kâdirin bir fiili yapabilme gücüdür. Bilfiil yaratma kudretle değil tekvin sıfatı ile gerçekleşir. Kâdirin makdûra tesiri vücûb yoluyla olur. Zira kâdir iradesiyle var etme veya yok etmeden birini tercih eder ve kudretiyle bu tercihinin imkân verir. Güç yetirdiği şeyi yaratması ise vücûb yoluyla olur. Çünkü irade ve kudretinin bir şeye taallukundan sonra o şeyi yaratmaması ya iradesinin değişmesi sebebiyledir ki bu mümkün değildir ya da yaratma acziyetidir, bu da asla düşünülemez. Dolayısıyla yaratmada taallukun vücûb yoluyla olması Allah'ın iradesinin devre dışı bırakılması anlamına gelmez. Sonuç olarak Allah iradesiyle tercih etmekte, kudretiyle güç yetirmekte ve tekvininle yaratmaktadır (Beyâzîzâde Ahmed Efendi, s. 217). Mâtürîdîler tekvinle kudret sıfatı arasında taalluk açısından fark bulunduğunu kabul eder. Kudret sıfatının makdûrata taalluku ezeli, tekvin sıfatının mükevvenata taalluku hâdis olup bu taalluk sadece meydana gelen nesnelere yöneliktir. Tekvin sıfatı makdûrun varlığını zorunlu kıldığı halde kudret sıfatı belli makdûrun varlığını gerekli kılmaz. Tekvin tıpkı irade ve kudret sıfatları gibi mümkün olan şeylere taalluk eder, bu sebeple makdûrattan ancak varlık haline geleceklerin mevcudiyetini gerektirir (Abdullatif Harpûtî, s. 220). Tekvin mükevvenata taalluk edince tahlîk, rızka taalluk edince terzîk, hayata taalluk edince ihyâ, ölüme taalluk edince imâte gibi isimler alır. Bunlar müstakil sıfatlar değil tekvinin taalluklarıdır (İbnü'l-Hümâm, s. 84-85).

Mâtürîdiyye kelâmclarının bütün fiilî sıfatları kapsamak üzere Allah'a nisbet ettikleri tekvin sıfatı konusunda Mu'tezile ve Eş'ariyye ile aralarında çıkan fikir ayrılığının ifadeye yönelik olduğu ve bir söyleyiş özelliği taşıdığı anlaşılmaktadır. Çünkü bu mezheplerin hiçbirinde kâinatın yaratılışı ve işleyişinde Allah'ın ilim, kudret ve iradesinin etkisi inkâr edilmemekte, sadece bu etkiyi adlandırıp sıfat sistemi içinde yerleştirme hususunda değişik ifadeler kullanılmaktadır. Mâtürîdiyye âlimlerinin izah tarzı nasların işaretlerine daha yakındır ve meseleye açıklık getirmektedir. Onların tekvini yedi sübûtî sıfata eklemeleri hem yaratılış sistemi hem de kanaatlerince kadîm oluşu açısından isabetli görünmektedir. Mu'tezile ile Eş'ariyye'ye karşı ileri sürdükleri kıdem, yani kudret ve irade sıfatlarının kadîm, bunların taalluk edeceği yaratıklara ait fiillerin hâdis oluşu meselesi zaman kavramının nisbîliği gerçeği karşısında önem taşımamaktadır. Tefvik Yücedoğru *Eş'arî ve Mâtürîdî Mezheplerinin Tekvin Sıfatı Anlayışı* (UÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 1984), Zeki Sarıtoprak *Ebü'l-Muin en-Nesefî'ye Göre Tekvin Sıfatı* (MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1985) adıyla yüksek lisans tezi, Arif Yıldırım *Allah'ın Tekvin Sıfatı* isimli doktora tezi hazırlamıştır (1995, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

BİBLİYOGRAFYA :

Râgib el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "bd'a", "hdş", "hık", "ftır", "ns'e" md.leri; *Lisânü'l-^lArab*, "ftır" md.; Tehânevî, *Keşşâf* (Dahrûc), I, 505; *Kâmus Tercümesi*, III, 697; M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, "bd'a", "hdş", "hık", "ftır", "ns'e" md.leri; Ebû Hanîfe, *el-Fıkhü'l-ekber* (nşr. M. Zâhid Keveserî, trc. Mustafa Öz), İstanbul 2008, s. 70, 72; Mâtürîdî, *Kitâb-ü't-Tevhîd* (nşr. Bekir Topaloğlu – Muhammed Aruçi), Ankara 1423/2003, s. 70-77; a.m.f., *Te'vilâtü'l-Kur'ân* (nşr. Ahmet Vanlıoğlu), İstanbul 2005, I, 220-221; Ebü'l-Yüsr el-Pezdevî, *Üşûlü'd-dîn* (nşr. H. P. Linss), Kahire 1383/1963, s. 71-76; *Gazzâlî, el-Makşadü'l-esnâ*, s. 52-53; Nesefî, *Teşvîratü'l-edille* (Salamé), I, 307-308, 311-312, 316-317, 320-321; Nüreddin es-Sâbûnî, *el-Bidâye fi usûli'd-dîn: Mâtürîdiyye Akaidi* (nşr. ve trc. Bekir Topaloğlu), Ankara 1416/1995, s. 36-37; Fahreddin er-Râzî, *el-Muhasşal* (nşr. Tâhâ Abdürraûf Sa'd), Kahire, ts. (Mektebetü'l-külliyâtü'l-Ezher), s. 186-187; Teftâzânî, *Şerhu'l-Makşad* (nşr. Abdurrahman Umeyre), Beyrut 1409/1989, IV, 169; Seyyid Şerîf el-Cürcânî, *Şerhu'l-Mevâkıf*, İstanbul 1311, III, 93-94; İbnü'l-Hümâm, *el-Müsâ-yere*, Bulak 1317 → İstanbul 1400/1979, s. 84-88; Ebü'l-Bekâ, *el-Külliyât*, s. 430; Beyâzîzâde Ahmed Efendi, *İşârâtü'l-merâm min 'ibârâtü'l-İmâm* (nşr. Yûsuf Abdurrezzâk), Kahire 1368/1949, s. 212-223; Abdullatif Harpûtî, *Tenkihu'l-^lkelâm*, İstanbul 1330, s. 219-221; A. Cressy Morrison, *İnsan Kâinat ve Ötesi* (trc. Bekir Topaloğlu), İstanbul 2010, s. 105-111.

TEVFIK YÜCEDOĞRU

TEKVİR SÜRESİ

(سورة التكویر)

Kur'ân-ı Kerim'in
seksen birinci süresi.

Mekke döneminin ilk yıllarında nâzil olmuştur. Buhârî ve Tirmizî'nin *el-Câmi'u's-şâhih*'lerinde "İze-ş-şemsü küvvirat" adıyla geçer. Bazı kaynaklarda sadece "Küvvirat" ismiyle de anılır (Buhârî, "Tefsîr", 81/1; Tirmizî, "Tefsîr", 74; Âlûsî, XXX, 355). Yirmi dokuz âyet olup fâsılası "ت، س، م، ن" harfleridir. Kıyametin kopmasını ve Kur'an'ın vahiy ürünü oluşunu konu alan Tekvîr sûresinde Allah tarafından konulan tabiat kanunlarının değiştirilerek güneşin, yıldızların, dağların, denizlerin, vahşi hayvanların tersine çevrileceğine temas edilir; ardından büyük hesap gününün kısa tasviri yapılır ve o gün kişinin ebedî hayat için önceden neler hazırladığının bilincinde olacağı belirtilir (âyet: 1-14). Tabiatın işleyişine dair birçok âyette görüldüğü üzere yıldızların çeşitli görünümlerdeki seyrine, kararmaya yüz tutan geceye ve ağarmaya başlayan sabah vaktine yemin edilerek Kur'an'ın vahiy eseri olduğu ifade edilir, onun değerli ve itibarlı bir elçi (Cebrâil) tarafından Resûlullah'a getirildiği bildirilir. Ardından "arkadaşınız" diye nitelendirilen Hz. Muhammed'in inatçı inkârcıların iddia ettiği gibi bir mecnun olmadığı, gayb âlemine ait gerçekleri gizlemediği, bildirdiği tebliğin şeytandan gelmediği vurgulanır (âyet: 15-25). Sürenin son dört âyeti, "Bu açık gerçeklere rağmen siz nereye gidiyorsunuz?" sorusuyla başlar ve Kur'an'ın doğru yola girmek isteyen herkes için bir uyarıcı ve öğütçü olduğu vurgulanır; an-

Tekvîr sûresinin ilk âyetleri

cak doğru yola girme talebinin ilâhî irade doğrultusunda yapılmasının şart koşulduğu belirtilir. Rivayete göre, sûrenin son âyetlerinde dileyen kimsenin doğru yola girebileceğinin ifade edilmesi üzerine Ebû Cehil, “Bu husus kendi isteğimize bağlıdır, uygun görürsek bu yola gireriz, görmezsek girmeyiz” demiş, bundan dolayı sûrenin ilâhî iradeyle ilgili âyeti inmiştir (Taberî, XXX, 105; Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, VII, 230).

Tekvîr sûresinde kelimelerin ve cümlelerin sıralanışıyla âyet sonlarındaki seciler kulağa hoş gelen sesler taşıırken fesahat ve belâgat açısından da üstün bir hâkimiyet hissedilir. Sûrede aynı dönemde nâzil olan diğer sûrelerde görüldüğü gibi insana sorumluluk duygusu veren âhîret hayatına vurgu yapılır. Gayb âlemine ait bu hayatın mevcudiyetini haber veren Hz. Muhammed'in Hak elçisi, tebliğlerinin de vahiy ürünü olduğu bildirilir. Tekvîr'den sonra gelen İnfîtar ve İnşikâk sûreleri de hem isimlerinin mânası (“Gök yarılıp tabiatın düzeni bozulduğu zaman ...”) hem de muhtevaları bakımından Tekvîr sûresine benzer. Abdullah b. Ömer'den rivayet edilen bir hadiste Hz. Peygamber, “Kıyamet gününün çıplak gözle müşahade eder gibi görmek isteyen kimse ‘İze's-şemsü küvîrat', ‘İze's-semâü'nfatarat', ‘İze's-semâü'nşekkat' sûrelerini okusun” buyurmuştur (Müsned, II, 27; Tirmizî, “Tefsîr”, 74). Vahyin insanlara ulaşmaya başladığı dönemlerden itibaren dine karşı ilgi duymayan kişilerin en önemli sorunu âhîret hayatını inkâr etmeleri ya da âhîret gününe inanmakla birlikte vukuunu çok uzak gördüklerinden davranışlarının uhrevî sorumluluğunun farkına varmamalarıdır. Bu sebeple Kur'an'da ve hadislerde Allah'a ve âhîret gününe iman etmenin önemine çokça vurgu yapılmaktadır. Abdullah b. Abbas'tan nakledildiğine göre Hz. Ebû Bekir, Resûlullah'a erken sayılacak bir yaşta saçlarına ak düşmesinin sebebini sorunca Resûlullah, “Beni Vâkıa, Amme yetesâelûn ve İze's-şemsü küvîrat sûreleri ihtiyarlatı” demiştir (Heysemî, VII, 37; bk. İbrâhîm Ali es-Seyyid Ali İsâ, s. 343).

Tekvîr, önceki peygamberlere verilen Tevrat, Zebûr ve İncil'in fazilet açısından Kur'an'daki karşılıklarından başka Resûl-i Ekrem'e has olmak üzere inzal edilen “mu-fassal” sûrelerdendir (a.g.e., s. 224-225). Hz. Peygamber'in zaman zaman namazların birinci rek'atında Duhân, ikinci rek'atında Tekvîr sûresini okuduğu bilinmektedir (a.g.e., s. 307). Bazı tefsir kitaplarında

yer alan, “Allah, İze's-şemsü küvîrat sûresini okuyan kimseyi amel defterlerinin açıldığı kıyamet gününde mahcup olmaktan korur” meâlindeki hadisin (Zemahşerî, VI, 328; Beyzâvî, IV, 390) mevzû olduğu belirtilmiştir (Zemahşerî, I, 684 [nâşirin notu]; Muhammed et-Trablusî, II, 726). Cemâleddin Ayyâd sûrenin tefsirine dair bir eser yazmıştır (Tefsîrü'l-Kur'ân-süretü't-Tekvîr, Kahire 1389). Tekvîr sûresiyle daha sonra gelen üç sûre arasında kelime dizilişi, ses yapısı ve kompozisyon açısından tam bir uyumun bulunduğu belirtilmektedir (Michel Cuypers, “La composition rhétorique des sourates 81 à 84”, *Alsl.*, XXXVII [2003], s. 91-135).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned (Arnaût), II, 27; VIII, 424-425; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâ'id*, VII, 37; Taberî, *Câmi'u'l-beyân* (nşr. Sıdkî Cemîl el-Attâr), Beyrut 1415/1995, XXX, 105; Zemahşerî, *el-Keşşâf* (nşr. Âdil Ahmed Abdülmevcûd v.dğr.), Riyad 1418/1998, I, 684; VI, 328; Beyzâvî, *Envârü't-tenzîl*, Beyrut 1410/1990, IV, 390; Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-âzîm*, Beyrut 1385/1966, VII, 230; Muhammed et-Trablusî, *el-Keşfü'l-ilâhî 'an şedîdî'z-za'f ve'l-mevzû' ve'l-vahî* (nşr. M. Mahmûd Ahmed Bekkâr), Mekke 1408/1987, II, 726; Âlûsî, *Rûhu'l-me'âni* (nşr. M. Ahmed el-Emed – Ömer Abdüsselâm es-Selâmî), Beyrut 1421/2000, XXX, 355; İbrâhîm Ali es-Seyyid Ali İsâ, *el-Ehâdis ve'l-âşârü'l-vâride fi fezâ'ilî süveri'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Kahire 1421/2001, s. 224-225, 307, 343; Seyyid Muhammed Hüseyinî, “Sûre-i Tekvîr”, *DMT*, IX, 404-405.

BEKİR TOPALOĞLU

TEKZİP

(التكذيب)

Dinî gerçekleri yalanlama anlamında bir Kur'an terimi.

Sözlükte “yalan söylemek; iftira etmek” anlamındaki **kizb** (**kezib**) kökünden türeyen **tekzîb** “yalanlamak, inkâr etmek” mânasında masdar, ayrıca isim olarak kullanılır. Kur'an'da münafıklardan bahsedilirken belirtildiği üzere (el-Feth 48/11) kişilerin kalplerinde bulunmayan düşünceleri ağızları veya kalemleriyle beyan etmeleri yalanın aslını teşkil eder. Bazan bir söz gerçekte doğru iken söyleyen tarafından benimsenmediği için yalan diye nitelendirilir. Kur'an-ı Kerîm'de münafıkların Hz. Peygamber'in yanına gelip onun Allah'ın elçisi olduğuna tanıklık ettiklerini söylemelerinin ardından, “Allah münafıkların kesinlikle yalancı olduklarını bilmektedir” buyurulması (el-Münâfikûn 63/1) bunun örneklerinden biridir (Râgib el-İsfahânî, *el-Müfredât*, “kzb” md.).

Kur'an'da yaklaşık 280 yerde geçen kizb kavramının yer aldığı âyetlerin büyük çoğunluğu usûlü'd-dîn çerçevesine giren konularla ilgilidir. Bunlardan seksen tanesi doğrudan kizb köküne, diğerleri tekzîb köküne dayanmakta ve “yalana nisbet etme; vuku bulduğu veya vuku bulacağı haber verilen hususların gerçekte bağdaşmaması” anlamlarında kullanılmaktadır. Cenâb-ı Hak kullarına tebliğlerini peygamberleri vasıtasıyla göndermiş ve onlara nübüvvetlerini kanıtlayan mucizeler vermiştir. Bu açıdan bakıldığında inkârcılara ait tekzip ifadelerinin çoğunun Allah'ın âyetlerine yönelik olduğu anlaşılır. Bunun yanında Hz. Nüh'tan itibaren gelen peygamberler, onlara gönderilen vahiy, dünya hayatının sona erip kıyametin kopması, âhîret, cennet, cehennem ve Allah'ın huzurunda hesap verme gibi hususlar da inkârcılar tarafından gerçek dışı ve asılsız diye nitelendirilmiştir. Allah'ın tekzip edilen âyetleri “vahyin büründürüldüğü lafiz ve ifadeler” anlamına geldiği gibi “duyularla algılanan mucizeler” mânasına da gelir. Rahmân sûresinde insanlara ve cinlere hitap eden ve otuz bir defa geçen, “Rabbimizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?” meâlindeki ilâhî beyan içinde ilkin tabiatın yaratılışı ve işleyişine temas edilmiş, ardından âhîret âlemi anlatılmıştır. Bütün insanlar selim fitrat üzere (inanmaya yetenekli) dünyaya gelir, onların bu özelliği hiç değişmez (er-Rûm 30/30; ayrıca bk. **BEZM-i ELEST**). İnsanlık tarihinde görülen bütün sapmalar, kişinin kendi yaratılışını inkâr etme ve üstün özelliklerini değiştirme çabasından ibarettir. Dolayısıyla dinî gerçekleri yalanlama suçlunun kendini savunması gibidir. Kur'an'da böylelerinden “tuttukları yanlış yoldan dönmeyen ve akıllarını kullanmayan saçıklar, dilsizler ve körler” diye bahsedilmektedir (el-Bakara 2/18, 171; ayrıca bk. M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, “aql”, “fkh” md.leri). Nitekim Kur'an-ı Kerîm'de, samimiyetsizliğin ve istismarın geçersiz olacağı, gaflet perdesinin kalkacağı âhîret gününde mücrimlerin dünyada iken hesap gününü yalanladıklarını itiraf edecekleri bildirilmektedir (el-Müddessir 74/46-47). Kizb kavramı hadislerde de geniş yer tutmakta, A. J. Wensinck'in eserinde kizbe dair kaynaklar on altı sütuna ulaşmaktadır. Bu tür hadislerde Kur'an'daki konular işlenmekte, özellikle Resûlullah'ın nübüvvetine ve tebliğine yönelik yalanlamalarının dürüstlükten uzak oluşuna vurgu yapılmaktadır. Bu açıdan tekziple nifak iç içe kavramlar şeklinde görünmektedir. Aynı